

ENES KARIĆ
Fakultet islamskih nauka - Sarajevo
dreneskarić@hotmail.com

PRVA IZDANJA PRIJEVODA KUR'ANA BESIMA KORKUTA

Sažetak

Ovaj rad pisan je u znak sjećanja na Besima Korkuta (1904–1975), a u povodu pedeset godina od njegove smrti. Rad se dokumentarno bavi trima prvim izdanjima njegova prijevoda Kur'ana, od 1977. do 1992. godine, od tri izdavača. Opisane su okolnosti i prilike u kojima je Korkut završavao svoj prijevod u periodu od 1965. do 1975. godine, dokumentirana je njegova uporna potraga za izdavačem, kao i za recenzentom i književnim pregledom njegova djela. Rad se posebno usredsređuje na neke najuočljivije preinake ovog prijevoda u izdanju Starješinstva Islamske zajednice (1984), kao i u izdanju Komplexa Kralja Fahda u Medini, 1992. godine. Rad se temelji na objavljenim svjedočenjima kako Besima Korkuta tako i njegovih savremenika, Kasima Dobrače (1910–1979) i Huseina Đoze (1912–1982). Ipak, rad se zadržava na memoarskoj, prigodnoj i informativnoj ravni i nužno ne ulazi u dublju naučnu analizu promjena i preinaka koje su vidljive u spomenutim izdanjima Korkutova prijevoda iz 1984. i 1992. godine. Neka kasnija izdanja Korkutova prijevoda Kur'ana ovdje se spominju samo usput.

Ključne riječi: Prijevod Kur'ana Besima Korkuta, Orijentalni institut, Islamska zajednica, Vrhovno islamsko starješinstvo, *Kur'an Časni* od Pandže i Čauševića, izdanje u Kompleksu Kralja Fahda.

Uvod

Počinjemo od jedne zanimljive koincidencije. U *Glasniku Vrhovnog islamskog starješinstva* u Socijalističkoj Federativnoj Republici Jugoslaviji, u godištu objavljenom 1969. pojavio se osvrt Besima Korkuta (1904–1975) na ponovno izdanje prijevoda Kur'ana od Mehmeda Džemaludina Čauševića (1870–1938) i hafiza Muhameda Pandže (1897–1962) od strane izdavačke kuće Stvarnost iz Zagreba.¹ Nakon samo tri mjeseca od objavljivanja ovog osvrta Besima Korkuta, o pojavi Pandža – Čauševićevog prijevoda Kur'ana u izdanju zagrebačke Stvarnosti pisao je na samom početku 1970. godine

1 Usp. Besim Korkut, „Kur'an Časni”, *Glasnik VIS-a*, god. XXXII, br. 11-12, Sarajevo, 1969., str. 487-496.

i Husein Đozo (1912–1982),² tada s mjesta vjerskoprosvjetoznog referenta u Vrhovnom islamskom starješinstvu, kako će se njegova funkcija često imenovati. Oba osvrta, i Korkutov s kraja 1969. i Đozin sa početka 1970, naslovljeni su samo sa dvije riječi: „Kur'an Časni”.

Na početku svoga osvrta Besim Korkut se referira na izdanje *Kur'ana Časnog* u izdavačkoj kući Stvarnost u Zagrebu, 1969. godine. Korkut spominje sljedeće činjenice: da je „redaktor [ovog izdanja] prevoda hafiz Omer Mušić”, a da je Alija Nametak „glavni lektor i autor stilizacije s uvidom u arapski original”. Potom Korkut obavještava:

Ovo izdanje prevoda Kur'ana predstavlja novo izdanje Kur'ana Časnog, u prevodu i tumačenju Hafiz-Muhameda Pandže i Džemaludina Čauševića, izdanje Džemaludina Čauševića, Sarajevo, 1937. godine. Novo izdanje [ovo iz zagrebačke Stvarnosti 1969. godine] razlikuje se od prvog po tome što su neka mjesta ispravljena, a neka ispravna pogrešno prevedena i što su iz tumača izostavljene mnoge bilješke.³

Zatim se Besim Korkut ukratko osvrće na prvo izdanje ovog Čauševićevog prijevoda Kur'ana, podsjeća na polemike i kritike koje su se pojavile 1937. godine, objavljene tada uglavnom u časopisima *El-Hidaje* i *Naša budućnost*. Korkut izdvaja ulogu Muhameda Pašića (1891–1980) u ovim polemikama. Vidi se da Korkut smatra, na svoj način, da Čauševićev prijevod doista sadrži pogreške, kako u izdanju iz 1937. tako i u izdanju iz 1969. godine.

Štaviše, Korkut se u svome osvrstu na *Kur'an Časni* upustio u devalviranje samoga 'pravovjerja' koje sadrži Pandžin – Čauševićev prijevod. Korkut kaže:

Turski naučnik Omer Riza, prilikom prevođenja Kur'ana na turski jezik, služio se spomenutim prevodom Kur'ana [od Muhameda Alija, učenika Gulama Ahmeda] na engleski jezik. Kako smo vidjeli, Pandža i Čaušević su od riječi do riječi preveli 'prevod' Kur'ana sa turskog jezika zajedno sa predgovorom i bilješkama. Eto, tako je kadijanijsko raskolničko učenje ušlo u prevod, predgovor i bilješke ranijeg Pandžina i Čauševićeva izdanja **Kur'ana Časnog** i zbog toga je u člancima Glavnog odbora *El-Hidaje* i prof. M. Pašića [objavljenim u polemikama sa Čauševićem 1937. godine] najoštrije osuđeno proizvoljno tumačenje i odstupanje od opće priznatog islamskog učenja.⁴

2 Usp. Husein Đozo, „Kur'an Časni”, *Glasnik VIS-a*, god. XXXIII, br. 1-2, Sarajevo, 1970., str. 3-7.

3 B. Korkut, „Kur'an Časni”, str. 487.

4 Isto, str. 495.

Ovdje nije posve jasno zašto Besim Korkut s *jezičkog osporavanja* Pandžinog i Čauševićevog prijevoda prelazi na njegovo *akaidsko i dogmatsko osporavanje*. Bilo kako bilo, iz tog osporavanja se nazire sva žestina s kojom su gotovo uvijek vođene rasprave o valjanim i manje valjanim načinima prevođenja Kur'ana kod nas.

U svome osvrtu na izdanje *Kur'ana Časnog* (Stvarnost, Zagreb, 1969), Besim Korkut iz Predgovora tog izdanja citira tvrdnje da su „orijentalist prof. Omer Mušić i književnik prof. Alija Nametak” izvršili „u sporazumu s izdavačem ponovnu redakтуру, uzimajući u obzir rezultate novijih naučnih tumačenja Kur'ana.”⁵ Besim Korkut ne spominje da li su članovi dviju porodica (Pandžine i Čauševićeve) dale saglasnost orijentalisti Mušiću i književniku Nametku da izvrše „ponovnu redakтуру” ovog prijevoda koji se, kako se zna, pojavio prvi put 1937. godine u Sarajevu.

Potom Besim Korkut, referirajući se na dotadašnja dva izdanja prijevoda Kur'ana od Pandže i Čauševića (to jest na izdanje iz 1937. i izdanje iz 1969), na gotovo osam stranica svoga osvrta objavljenog u *Glasniku VIS-a* detektira ajete koji su prije bili, kako on kaže, ispravno prevedeni, a sada su od Mušića i Nametka pogrešno redigirani ili su, inače, kako Korkut smatra, posve pogrešno prevedeni. Uglavnom, Besim Korkut iznosi svoje tvrdnje kako bi trebalo da ispravno glase prijevodi pojedinih ajeta, najčešće za to ne navodeći dodatna objašnjenja koja bi, između ostalog, trebala da budu i tefsirska, egzegetska. Posve na kraju svoga teksta Besim Korkut spominje „potrebu izdavanja sasvim novog i tačnog prevoda Kur'ana”.⁶ U tom smislu Korkut na istoj stranici najavljuje: „Brigu o izdavanju tačnog prevoda Kur'ana trebalo bi da preuzme Vrhovno islamsko starješinstvo u SFRJ.”⁷

Ovim Besim Korkut izdaleka ukazuje, krajem te davne 1969. godine, da on ima preliminarni, vjerovatno usmeni, dogovor sa Vrhovnim islamskim starješinstvom da će njegov prijevod Kur'ana objaviti Islamska zajednica. Ali, kao što se danas zna, za života Besima Korkuta Islamska zajednica nikada nije objavila taj njegov prijevod.

Neke pojedinosti o tome zašto ga Islamska zajednica nije objavila saznajemo iz nekrologa Kasima Dobrače (1910–1979) posvećenog Besimu Korkutu, objavljenom u *Glasniku VIS-a* 1976. godine,⁸ samo nekoliko mjeseci nakon Korkutova preseljenja na Ahiret. O tome ćemo ovdje, malo kasnije,

5 Isto, str. 488.

6 Isto, str. 496.

7 Isto.

8 Vidi: Kasim Dobrača, „Besim-efendija Korkut (kratak osvrt na život i rad)”, *Glasnik VIS-a*, XXXIX, br. 1., Sarajevo, 1976., str. 68-77.

donijeti ono najvažnije što se može „isplijeviti” iz tih sada već davnih sjećanja Kasima Dobrače.

A sada dolazimo do teksta Huseina Đoze „Kur’an Časni”. Ovaj Đozin osvrt objavljen je u *Glasniku VIS*-a (januar-februar 1970) tek nekih tri ili četiri mjeseca nakon reagiranja Besima Korkuta na pojavu Pandža – Čauševićovog prijevoda Kur’ana u izdanju zagrebačke Stvarnosti (1969. godine). Po rezolutnom tonu kojim je pisan Đozin osvrt vidi se da je on imao ovlaštenja, vjerovatno i od tadašnjeg reisul-uleme Sulejman-ef. Kemure (1908–1975), da ispred VIS-a i posve zvanično iznese stavove o ovom zagrebačkom izdanju *Kur’ana Časnog* iz 1969. godine.

Husein Đozo smjesta izjavljuje da je ovo „novo izdanje prevoda *Kur’an Časni*” kod pripadnika Islamske zajednice izazvalo „izvjesnu zbunjenost”.⁹ Đozo napominje da je muslimanski svijet još više zbunjen nakon što se Besim Korkut u *Glasniku VIS*-a kritički osvrnuo na ovo izdanje Pandža – Čauševićovog prijevoda Kur’ana:

Mnogi su, isto tako zbunjeni, naročito poslije objavljivanja u *Glasniku* prikaza profesora Besima ef. Korkuta, koji je u novom izdanju *Kur’ana Časnog* [u izdanju zagrebačke Stvarnosti] otkrio čitav niz krupnih grešaka, ujedno i podsjetio na već ranije utvrđene greške u prvom izdanju [iz 1937], koje su gotovo bile zaboravljene.¹⁰

Na stranicama svoga osvrta Husein Đozo otkriva da je izdavačka kuća Stvarnost iz Zagreba, to jest njezin direktor gospodin Ivo Košutić,¹¹ pregovora s Vrhovnim islamskim starješinstvom o izdavanju Pandža – Čauševićovog prijevoda Kur’ana. Đozo podsjeća da je

... gospodin Ivo Košutić posjetio [...] Vrhovno islamsko starješinstvo i u odsutnosti Reis-ul-uleme vodio razgovore sa piscem ovih redaka. Tražio je i pitao da li bi se Vrhovno islamsko starješinstvo prihvatilo da izvrši konačni uvid u pripremljene materijale i dade svoju saglasnost ili eventualne primjedbe. Vrhovno islamsko starješinstvo je pismeno obavijestilo direktora Stvarnosti da je saglasno da sarađuje i pruži svoju pomoć u izdavanju *Kur’ana Časnog*.¹²

9 Husein Đozo, „Kur’an Časni”, *Glasnik VIS*-a, XXXIII, br. 1-2, Sarajevo, 1970., str. 3.

10 H. Đozo, „Kur’an Časni”, str. 3.

11 O Ivanu (Ivi) Košutiću Wikipedija daje, između ostalih, sljedeće podatke: Rođen je 1921. u Punitovcima, umro je 1998. u Zagrebu, bio je „agronom, novinar, publicist i povjesničar”. Poslije 1945. godine pisao je za stručne časopise i radio-emisije o zemljoradnji i selu. Kasnije je bio novinar Vjesnika, a od 1962. je direktor „Novinskog izdavačkoga poduzeća Stvarnost, gdje pokreće nekoliko zapaženih biblioteka i objavljuje, uz ostalo, Zagrebačku Bibliju.” (Pristupljeno 15. novembra 2025).

12 H. Đozo, „Kur’an Časni”, str. 4.

Potom Đozo, vrlo rezignirano, veli da na „ovu našu veliku susretljivost nismo nikada dobili nikakva odgovora [od direktora Ive Košutića].”¹³ U istom pasažu Đozo gorko konstatira:

Kasnije smo saznali, da je predstavnik nasljednika autorskog prava uslovio kao zahtjev pristanka na ugovor [s izdavačkom kućom Stvarnost] isključenje Vrhovnog islamskog starješinstva iz svake saradnje.¹⁴

Na posredan način Husein Đozo obavještava čitateljstvo *Glasnika* da je upravo sin reisul-uleme Džemaludina Čauševića, dr. Halid Čaušević (1919–2000), onaj koji je odvratio zagrebačku Stvarnost da objavi drugo izdanje Pandža – Čauševićevog prijevoda Kur'ana u saradnji s Islamskom zajednicom. Đozo otvoreno pita dr. Halida Čauševića:

Ja bih postavio jedno pitanje dr Halidu Čauševiću, sinu velikog merhuma Džemaludina [Čauševića]: Kako bi se osjećao i ponašao tvoj otac kada bi ustao iz groba i vidio kako Omer Mušić i to, nažalost, po tvome ovlaštenju čeprka po njegovom životnom djelu, ispravljajući, mijenjajući, brišući i dodajući što mu se sviđa po njegovom nahode-nju. Ono što Mušiću nije uspjelo 1936. godine, kada je bio u mnogo povoljnijim pozicijama, uspjelo mu je 1969. godine, zahvaljujući nasljednicima autorskog prava, koji su mu u tom smislu dali puna ovlaštenja.¹⁵

Husein Đozo u svome osvrtu „Kur'an Časni” obavještava javnost Islamske zajednice da je izdavačka kuća, zagrebačka Stvarnost, itekako zaradila i zgrnula novac na ovom izdanju Pandža – Čauševićevog prijevoda Kur'ana:

Kada je bilo gotovo novo izdanje i kada se rasprodalo svih 40.000 primjeraka ovog izdanja dolazi, ali suviše kasno, ovo upozorenje [od pripadnika Islamske zajednice]. Ljudi se pitaju, šta sada da rade sa ovim još više unakaženim prijevodom.¹⁶

U svome tekstu „Kur'an Časni” Husein Đozo napominje da je „zbog velikog autoriteta i popularnosti Čauševića” njegov prijevod, izdanje iz 1937. godine, bio sve traženiji. „Njegova cijena po jednom primjerku popela se zadnjih godina na oko sto hiljada starih dinara”,¹⁷ kaže Đozo.

Napokon, u svom tekstu Đozo obodreno obavještava da i Islamska zajednica sa svoje strane čini mnogo da ona objavi prijevod Kur'ana. U januaru i februaru 1970. godine Đozo je raspolagao sljedećim saznanjima koja je spremno podijelio sa čitateljima *Glasnika VIS*-a:

13 Isto.

14 Isto.

15 Isto, str. 7.

16 Isto, str. 3.

17 Isto.

Vrhovno islamsko starješinstvo je u mogućnosti da obavijesti pripadnike Islamske zajednice i sve zainteresirane da je u pripremi izdavanje kompletnog prevoda Kur'ana od profesora Besim ef. Korkuta. Prevod je u toku. Vrše se definitivna lektorisanja. Može se sigurno reći da će ovo biti najbolji i koliko je to moguće najadekvatniji prevod Kur'ana, kao Božije riječi, na srpskohrvatski jezik. Biće to istodobno i najluk-suznije i najreprezentativnije izdanje.¹⁸

Ova bodra najava Husein-ef. Đoze o tome da će Islamska zajednica objaviti prijevod Kur'ana Besima Korkuta nije se ostvarila za prevodiočeva života. A zašto nije, odgovor je najbolje potražiti u nekrologu Kasima Dobrače posvećenom njegovom prijatelju Besimu Korkutu (umro je 2. novembra 1975). Sada predstoji nam da se natkučimo na taj iscrpni Dobračin nekrolog, citirajući iz njega ono najvažnije u vezi s hudom sudbinom ranih izdanja Korkutova prijevoda Kur'ana.

Svjedočanstva Kasima Dobrače o nastanku Korkutovog prijevoda Kur'ana

Kasim Dobrača je svoj nekrolog objavio u *Glasniku VIS-a*,¹⁹ a riječ je o najpotpunijem od svih nekrologa objavljenih o Korkutu²⁰ i, k tome, s najviše podataka o samom nastajanju Korkutova prijevoda Kur'ana i mnogim mukama koje je slavni prevoditelj preživljavao pokušavajući naći izdavača.

Dobrača tvrdi da je dobro poznao Besima Korkuta, a da ga je susreo prvi put u Sarajevu, u Šerijatskoj sudačkoj školi, u školskoj 1924/1925. godini. Potom su se opet susreli na Univerzitetu al-Azhar u Kairu, u akademskoj 1929/1930. godini. U tim godinama su se i sprijateljili. O Dobračinih pogledima na Korkutove udžbenike, djela i prijevode s arapskog čitateljstvo upućujemo na spomenuti Dobračin nekrolog.

Iz Dobračinih svjedočanstava vidi se da je Besim Korkut na svome prijevodu Kur'ana radio, vjerovatno, još od 1965. godine, ako ne i ranije. Dobrača o tome kaže:

Posebno i najvažnije mjesto u njegovom životu i radu zauzima svaka-ko njegov prevod Kur'ana. To je rad koji je značajan ne samo po svom predmetu kojim se bavi, nego i po ozbiljnosti i umješnosti s kojima je Besim pristupio istom. (...) Pogotovo je to težak i odgovoran posao

18 Isto, str. 6.

19 Vidi: K. Dobrača, „Besim-efendija Korkut...”, str. 68-77.

20 Usp. Sulejman Grozdanić, „In memoriam: Prof. Besim Korkut (1904-1975)”, *Prilozi za orijentalnu filologiju*, XXV/1975, Sarajevo, 1976., str. 6-8. Vidi također: Mahmud Traljić, „Besim-ef. Korkut (1904-1975)”, *Preporod*, VI, br. 24 (127), Sarajevo, 1975., str. 14.

za čovjeka vjernika, kad se on nađe pred zadatkom, da prevodi knjigu koju sam vjeruje, kao što je slučaj sa Besimom i njegovim prevodom. (...) Kad se sve to uzme u obzir, onda se može sebi predstaviti, pred kakvim se sve problemima nalazio naš prevodilac Besim Korkut. On je bio duboko svjestan svega toga. To sam kod njega vidio i osjećao iz mnogih razgovora s njim.²¹

Prema Dobračinom svjedočenju, Besim Korkut je posljednje godine svoga života proveo radeći isključivo na svome prijevodu Kur'ana. Taj odgovorni posao radio je u svojoj kući, ali je, kako navodi Kasim Dobrača,

često dolazio u Gazi Husrevbegovu biblioteku, naročito u posljednje vrijeme [svoga života], radi istraživanja i proučavanja raznih komentara (tefsira), koji se nalaze u ovoj biblioteci. Svakom takvom prilikom, zadržavali smo se u dužem razgovoru. Tema razgovora, zna se, njegov rad na prevodu Kur'ana. Uvijek bi najprije ispričao, na koje je i kakve nove poteškoće naišao u svom radu od našeg posljednjeg sastanka do ovog sad. To je obično počinjao odmah, čim uđe na vrata, prije nego sjedne.²²

Kasim Dobrača rado ističe svoju savjetodavnu i recenzentsku ulogu u nastajanju ovog prijevoda Kur'ana, navodeći da je Besim Korkut od njega „tražio (...) i rado saslušavao moje mišljenje.”²³ Dobrača detaljno opisuje kako su izgledali ti susreti, ne zaboravlja istaći da je Korkut bdio nad svakim detaljem svoga prijevoda. Ukratko, prijevod Kur'ana postao je njegova intelektualna i ulemanska opsesija. Dobrača o tome svjedoči:

Pored svega, često mi je posebno kazivao, koliko se brine i koliko strahuje, da li će uspjeti valjano obaviti posao koji je započeo. 'Strah me je pred Bogom i pred naukom, pa me često proganja misao, da li ću bar donekle udovoljiti zadatku koji sam preuzeo na sebe' - govorio mi je. U jeku najvećeg posla pričao mi je da malo spava. Poslije prvog kratkog sna, budio se je mnoge uzastopne noći, a onda bi navalile misli i razmišljanja, koja bi varijanta prevoda bila najbolja za pojedina ajeta, i u tim mislima bi često osvanuo.

Savjetovao sam mu da u interesu zdravlja strogo pazi na svoj odmor i da za vrijeme istog otkloni svako razmišljanje o poslu, pa i o prevodu Kur'ana. Rekao mi je, što sam i očekivao, da ne može, da mu misli same naviru.²⁴

21 K. Dobrača, „Besim-efendija Korkut...”, str. 72.

22 Isto.

23 Isto.

24 Isto, str. 73.

Osim što je Besim Korkut htio da mu Kasim Dobrača bude recenzent prijevoda, želio je da ga „pročita i dadne jezičnu i stilsku recenziju, jedan od naših najvažnijih književnika.”²⁵ Dobrača ne spominje o kojem se književniku radilo,²⁶ već u svome nekrologu uskoro prelazi na Korkutove brige ko bi bio izdavač njegova prijevoda Kur’ana:

Velika mu je želja bila, također, da prevod preda Islamskoj zajednici, da ga ona izda. Na tom je mnogo radio i bio postigao ugovor sa Islamskom zajednicom, uz uslov da se izdanje izvanredno ukrašenog originala i prevoda izvrši na najvišem stepenu savremene tehničke opreme, u jednoj od najvećih izdavačkih kuća u našoj zemlji.

Pri tom za sebe nije ništa tražio, nego da mu se isplate troškovi oko pripremanja i umnožavanja rukopisa.²⁷

Prema Dobračinih svjedočenjima, Korkuta je tada nosila nada da će se ove njegove želje ispuniti. „Gledao sam ga kad je oko tog radio i trčao. Već tada ga je bolest bila jako uhvatila, ali kad mu je izgledalo da poslovi idu prema njegovoj zamisli i želji, kretao se tako lako, kao da ga nose neka nevidljiva krila”²⁸ – kaže Dobrača.

Ipak, pokazalo se da se ništa potom nije odvijalo kako je Korkut želio. Jedna štamparska kuća, Dobrača ne kaže koja, odbila je prijedlog Korkuta da recenzent njegova prijevoda bude Kasim Dobrača, a odbila je i prijedlog da recenziju napiše „istaknuti književnik”. Navodno, „štamparija ne može i neće tako dugo čekati.”²⁹ Ove i druge okolnosti dovele su do raskida ugovora o izdavanju prijevoda Kur’ana sa Vrhovnim islamskim starješinstvom u SFRJ. Dobrača svjedoči:

Kazivao mi je da [u Vrhovnom islamskom starješinstvu] nemaju dovoljno sredstava, pa ne mogu finansirati ugovoreno vrhunski opremljeno izdanje, nego hoće da pređu u jednu drugu našu štamparsku kuću, koja će prevod izdati po znatno manjoj cijeni. On pak takvu izmjenju ugovora i promjenu štamparske kuće nikako nije htio prihvatiti, jer je bio uvjerenja da bi tehnička oprema izdanja u ovom slučaju bila slaba. Razočaran i neraspoložen, otišao je kući i za neko vrijeme nije mi dolazio, kao da je odbolovao sve ove doživljaje.³⁰

25 Isto, str. 74.

26 Sjećam se da sam kao učenik viših razreda Gazi Husrev-begove medrese (od 1976. godine) slušao priče da je Meša Selimović (1910–1982) pročitao Korkutov prijevod Kur’ana i o njemu se pohvalno očitovao.

27 K. Dobrača, „Besim-efendija Korkut...”, str. 74.

28 Isto.

29 Isto.

30 Isto.

Nastavljaajući svoja svjedočenja o Korkutovom prijevodu Kur'ana, Dobrača pripovijeda da je prevoditelj, „nakon izvjesnog vremena”, opet „došao [u Gazi Husrev-begovu biblioteku] i razgovarao o svojim daljnjim razmišljanjima u vezi sa prevodom Kur'ana.”³¹ Korkut je svoga prijatelja upoznao da i dalje radi „na čitanju i dotjerivanju prevoda.”³² Tražio je od Dobrače

da ipak počnemo sa zajedničkim čitanjem privatno, za sebe, radi samog rada, bez službene forme, 'fi sebilillah', a kad to završimo, onda bi on rukopis prevoda uvakufio i pohranio u Gazi Husrevbegovu biblioteku.³³ Pristao sam na njegov predlog i rekao mu da mu stojim na raspolaganju do krajnjih granica mojih skromnih mogućnosti, svjestan, rekao sam mu, da smo oba maleni i nemoćni pred ovim velikim poslom. Bio je zadovoljan mojim odgovorom i u svemu se složio sa mnom.³⁴

U svom nekrologu posvećenom Besimu Korkutu, Dobrača spominje da se za izdavanje ovog prijevoda opet pojavila prilika; sada je Orijentalni institut bio zainteresiran da bude izdavač. Korkut je s Orijentalnim institutom potpisao ugovor, smatrao je

da je Institut ozbiljna naučna ustanova, i imao je veliko povjerenje u njegove ljude, pa je bio u uvjerenju da će oni svojski i sa umijećem pripremiti svoje izdanje njegova prevoda.³⁵

Vjerovatno je ovaj ugovor s Orijentalnim institutom potpisan krajem 1974. ili u proljeće ili ljeto 1975. godine, a potom se Besim Korkut teško razbolio. Dobrača je posjećivao svoga prijatelja, s tugom je primio vijesti od njega da mu je liječnik rekao „oprosti se više sa ovim stolom”, to jest, Korkut treba da prestane raditi za svojim radnim stolom ako misli dobro svome zdravlju.

Napokon, Dobrača je posjetio bolesnog Korkuta „samo dva dana prije njegove smrti.”³⁶ Opet su dva prijatelja razgovarali o prijevodu Kur'ana. O tom razgovoru Dobrača svjedoči:

Ja sam ga, tom prilikom, u sporazumu sa nadležnim ljudima iz Islamske zajednice, obavijestio da su Starješinstvo IZ, republičko i vrhov-

31 Isto.

32 Isto.

33 U Arhivu Gazi Husrev-begove biblioteke nalazi se, u nekoliko arhivskih kutija, rukopis prijevoda Kur'ana od Besima Korkuta, kao i dio njegove pisane zaostavštine. Zahvaljujem se gospodinu Edinu Lepenici, arhivisti, koji mi je pokazao ove vrijedne materijale. Ove materijale nisam šire proučavao.

34 K. Dobrača, „Besim-efendija Korkut...”, str. 75.

35 Isto.

36 Isto.

no, sada, u svom novom sastavu,³⁷ istinski zainteresirani za njegov prevod Kur'ana i da su oni radi čuti njegovo sadanje mišljenje u tom pogledu, uvažavajući i poštujući njegove ugovore, ako ih je s nekim definitivno sklopio. To je na njega ostavilo ugodan dojam i sa raspoloženjem mi je rekao, da je on već dao riječ Orientalnom institutu i da on, sa svoje strane, nipošto ne želi datu riječ mijenjati, pa prema tome, ovo prvo izdanje pripada njima [Orientalnom institutu], a za daljnja izdanja on bi bio sklon da se prepuste IZ, - ali i to u dogovoru sa Orientalnim institutom i s njegovim znanjem, a on će sam o tom razgovarati s ljudima iz Orientalnog instituta. Međutim, smrt je omela njegove nakane u ovom pogledu.³⁸

Besim Korkut je preselio na Ahiret 2. novembra 1975. godine. Njegov prijevod Kur'ana krenuće da živi svojim životom, bez njega kao autora prijevoda, u skladu s voljama raznih izdavača, kao i voljama recenzentskih komisija i interesima mnogih štamparskih kuća. Autoru ovog rada to je dobro poznato: izdavači na knjige koje izdaju najčešće gledaju kao na puku robu kojoj udare visoku cijenu i iz čije prodaje žele izvući profit, što je moguće veći.

Korkutov prijevod Kur'ana u izdanju Orientalnog instituta 1977. godine

Nakon svih dogovora i ugovora, kao i razvrgavanja ugovora, za izdavanje svog prijevoda Kur'ana Besim Korkut je, kako smo vidjeli iz svjedočenja Kasima Dobrače, napokon odlučio da izdavač njegova djela definitivno bude Orientalni institut u Sarajevu. Pred svoju smrt 1975. godine tu odluku nije htio promijeniti.

Prvo izdanje njegova prijevoda Kur'ana izišlo je, dakle, posthumno, objavio ga je Orientalni institut u Sarajevu 1977. godine, neke dvije godine nakon prevodiočeve smrti. Izdanje je bilo lijepo, po svemu raritetno, možemo ga s pravom zvati Korkutovim izvornikom. Odgovorni urednik bio je Sulejman Grozdanić,³⁹ glavni i tehnički urednik bio je Ahmed S. Aličić, dok je likovno

37 Kasim Dobrača ovim riječima ukazuje na to da su te 1975. godine na visoke položaje u Islamskoj zajednici u Socijalističkoj Federativnoj Republici Jugoslaviji izabrani: Naim-ef. Hadžiabdić (1918–1987) za reisu-ulemu, akademik prof. dr. Hamdija Čemerlić (1905–1990) za predsjednika Vrhovnog sabora Islamske zajednice u SFRJ i prof. dr. Ahmed Smajlović (1938–1988) za predsjednika Starješinstva Islamske zajednice u Socijalističkoj Republici Bosni i Hercegovini, Hrvatskoj i Sloveniji.

38 K. Dobrača, „Besim-efendija Korkut...”, str. 75.

39 Pogovor Sulejmana Grozdanića u ovom prvom izdanju Korkutova prijevoda Kur'ana izazvao je veliko negodovanje. Na nekoliko mjesta Grozdanić je u svome pogovoru govorio o Muhammedu, a.s., kao „autoru Kur'ana”. Tako Grozdanić kaže: „Izvanredan

obogaćenje uradio Mersad Berber.⁴⁰ Ovo prvo izdanje Korkutova prijevoda Kur'ana pobudilo je veliko interesovanje pa su se pojavili mnogi prikazi i osvrti.⁴¹

Upravo od ovog prvog izdanja Korkutova prijevoda (ili Korkutova izvornika) treba uvijek polaziti kao od sigurne osnove, kao od teksta koji je upravo on, Besim Korkut kao prevoditelj, opečatio i svojim rukama predao u Orijentalni institut. Nažalost, sva kasnija izdanja ovog prijevoda Kur'ana, nakon 1977. godine, pretrpjela su promjene i preinake ili intervencije bez privole autora prijevoda. I bez valjanih napomena, koje bi bile jasno vidljive na samim stranicama revidiranih izdanja, o tome šta je to mijenjano i ko je to mijenjao u tekstu Korkutova izvornika i, k tome, zašto je to mijenjao?! I da li je za te izmjene i intervencije imao validno opunomoćenje?!

Ovom prilikom ukazaćemo samo na neke posve voluntarističke izmjene i revizije, uz napomenu da se o potonjim revidiranjima u Korkutovom prijevodu Kur'ana, nakon prvog izdanja iz 1977. godine, mogu napisati doktorske disertacije, naravno, ako bi za takve istraživačke projekte bilo dokonih i mirnih vremena i, k tome, ozbiljnih postdiplomaca s područja islamske teologije, arabistike i orijentalistike.

orator i agitator, fascinantan i fasciniran istovremeno, Muhammed je znao kome se obraća i kako to treba da čini. Zato njegova riječ sadrži zaista mnogo izričaja posredovanog slikom i bogatom, osebnom, snažnom i originalnom maštom, često pravom mefistofelovskom vizijom strahota smaka svijeta i pakla, ili idiličnom, poetskom, pastoralnom predstavom ljepote, lagode i blaženstva raja.” (str. 708-709). Na stranicama *Preporoda*, islamskih informativnih novina, na pogovor Sulejmana Grozdanića reagirao je Hilmo Neimarlija: „Grozdanićev tekst nema osnovnih pretpostavki – teorijskog utemeljenja, misaone koherencije i jezičke izgrađenosti, za bilo kakvo pozvanje i zadatak u literaturi. Pogotovo ih nema za ulogu predgovora ili pogovora Korkutovom prijevodu Kur'ana, jer bi, povrh svih drugih implikacija po ovo izdanje koje predstavlja realizaciju jednog od najkrupnijih rezultata, u njemu objavljen značio krajnji (teorijski) doseg same te discipline u tematiziranju Kur'ana.” Vidi: Hilmo Neimarlija, „‘Misaonomoralne propovijedi’ jednog napisa o Kur'anu”, *Preporod*, br. 19-20 (170-171), Sarajevo, 1977., str. 9. Hilmo Neimarlija u ovom osvrtu na ovaj pogovor tvrdi da je Grozdanićevo mišljenje o Muhammedu, a.s., kao autoru Kur'ana „direktno suprotno mišljenju i osjećanju muslimana.” (Isto, str. 9).

40 Usp. *Kur'an*, preveo Besim Korkut, Orijentalni institut u Sarajevu, Posebna izdanja VII, Sarajevo, 1977. Uz ovo izdanje još su navedeni recenzenti prijevoda: Sulejman Grozdanić i Kasim Prohić, recenzenti arapskog teksta: Kamil Silajdžić, Mahmud Traljić i Halid Hadžimulić, umjetnički recenzent rukopisa Husref Redžić, potom su navedeni Mustafa Ajanović kao lektor i Lejla Gazić kao korektor, Ešref Kovačević je uradio arapski naslov i kaligrafske intervencije u rukopisu, a za fotografiju arapskog teksta potpisan je Gojko Sikimić. Štampa je obavljena u NIŠP „Oslobođenje” Sarajevo, za štampariju ing. Petar Skert.

41 Više o prikazima i osvrtima na Korkutov prijevod Kur'ana vidi u: Enes Karić, *Hermeneutika Kur'ana*, Biblioteka Filozofska istraživanja, Hrvatsko filozofsko društvo, Zagreb, 1990., str. 80-81, 87 i dalje.

Uzredno napominjemo: Nema nikakve sumnje da je tefsirski ili komentatorski i egzegetski osnov s kojeg je polazio Besim Korkut u svome prijevodu onaj koji je sadržan u racionalističkim i mu‘teziljskim tumačenjima Abū al-Qāsima Maḥmūda ibn ‘Umara az-Zamaḥšarija (1075–1144).

Osvrt na vezu az-Zamaḥšarijeva komentara Kur’ana, *al-Kaššāfa*, i Korkutova prijevoda Kur’ana, objavili smo 1990. godine.⁴² Pri svemu što smo tada rekli ostajemo i sada, uz napomenu da je odavno došlo vrijeme da se taj osvrt proširi i dopuni novim uvidima u Korkutov prijevod Kur’ana.

Prvo izdanje Korkutova prijevoda iz 1977. godine doživjelo je uspjeh, čitateljstvo ga je prihvatilo, hvaljena je njegova prohodnost, tečnost i „naša” prirodna rečenica, stil i kadenca, kao i mnoge rime koje ovom remek-djelu daju epitet visoke sakralne ritmične proze i one tajnovite „pjesni Kur’ana”. Potpisnik ovih redaka sjeća se da su u Gazi Husrev-begovoj medresi nakon 1977. godine priređivani recitali na kojima su učenici kazivali dijelove mekanskih sura iz Korkutova prijevoda.

Tokom 1977. godine pojavilo se još jedno izdanje, to jest izdanje koje je jedno puko doštampavanje Korkutova prijevoda Kur’ana izvan Bosne i Hercegovine; ovaj put radilo se o koprodukciji. Naime, u impresumu tog doštampanog prijevoda je, između ostalog, stajalo sljedeće:

Suizdavač i distributer:

Otokar Keršovani – Rijeka, Opatija⁴³

Osim ove bilješke, kao i ispravke u arapskom tekstu na stranicama 721 i 728, u cijelom knjižnom bloku nismo uočili nikakvu razliku između ovog izdanja i izdanja iza kojeg samostalno stoji Orijentalni institut u Sarajevu, te iste 1977. godine. Napomenimo ovdje, ne bez razloga, da na stranici 724 ovog suizdanja s „Otokarom Keršovaniem” u samom dnu stoji napomena: „Kožni omot izrađen u KTK Visoko, OOUR Fabrika obuće i galanterije Sarajevo”.

Ali ovo izdanje na kojem se kao suizdavač pojavljuje „Otokar Keršovani” nije opremljeno nikakvim kožnim omotom. Primjerak koji mi imamo odnijeli smo gospodinu Adnanu Taliću u njegovu radnju na Baščaršiji i pitali smo ga: „Da li je ovaj omot kožni?” Blago je prstima prešao preko korica ovog primjerka i rekao: „Ne samo da ovo nije koža, ovo nije ni skaj. Ovo je puki karton premazan smeđom bojom!”⁴⁴ Očito je da se Korkutov prijevod Kur’ana u ovom suizdanju Orijentalnog instituta i „Otokara Keršovanija” pojavio iz posve komercijalnih razloga.

42 Usp. Enes Karić, „Zamaḥšerijev komentar Kur’ana – glavna determinanta Korkutova prijevoda”, *Anali Gazi Husrev-begove biblioteke*, XV-XVI, Sarajevo, 1990., str. 59-70.

43 U ovom izdanju, također iz 1977., ova bilješka nalazi se na str. 724.

44 Ovaj razgovor sa gospodinom Adnanom Talićem obavili smo 22. novembra 2025. godine.

Bilo kako mu drago, uskoro su uslijedile inicijative da se Korkutov prijevod objavi i u Islamskoj zajednici, ali u revidiranoj formi. Zašto su u Islamskoj zajednici željeli mijenjati Korkutov prijevod Kur'ana? Na to pitanje nije moguće odgovoriti bez uvida u promjene i intervencije u tekstu Korkutova izvornika iz 1977. godine. Ali pouzdano znademo da se promjenama i intervencijama u Korkutovom izvorniku pristupilo već 1981. godine.

Naime, prema objavljenom svjedočenju profesora Kasima Hadžića (1917–1990), koje je iznio u listu *Preporod* u februaru 1983. godine,⁴⁵ formirana je

posebna komisija poznavalaca Kur'ana, kojoj je stavljen u zadatak da pregleda prvo izdanje Korkutovog prijevoda Kur'ana, da utvrdi sve štamparske i druge pogreške, kako bi naredna izdanja, koja se pripremaju, bila sa što manje pogrešaka. Komisija radi od novembra 1981. Do kraja maja 1982. tek je pregledano deset džuz'ova, odnosno jednu trećinu. U početku se [komisija] sastajala jednom sedmično, kasnije dvaput, da bi na kraju radila svaki dan osim u dane vikenda. Ispravljeni tekst prijevoda i napomene kasnije stavlja na papir hafiz Halid ef. Hadžimulić. Svaki član komisije dobije po jedan primjerak ispravljenog teksta i napomena, pa se to onda još jednom pregleda, kako bi [Korkutov] prijevod bio što dotjeraniji, a napomene što iscrpnije.⁴⁶

Iz ovih redaka Kasima Hadžića posredno se razumije da je Starješinstvo Islamske zajednice u SR BiH, Hrvatskoj i Sloveniji formiralo ovu recenzentsku komisiju. Nažalost, nismo pronašli službeni akt o njezinom osnivanju, te se o personalnom sastavu komisije može suditi samo na temelju svjedočenja ljudi koji se sjećaju njezinog rada.

Korkutov prijevod u prvom izdanju Starješinstva Islamske zajednice u SR BiH, Hrvatskoj i Sloveniji

Starješinstvu Islamske zajednice za Socijalističku Republiku Bosnu i Hercegovinu, Hrvatsku i Sloveniju, čiji je predsjednik bio prof. dr. Ahmed Smajlović, pošlo je za rukom da od nasljednikā autorskog prava dobije odobrenje da Korkutov prijevod objavi u svome izdanju. Tako je u Sarajevu 7. marta 1984. godine zaključen Ugovor između Starješinstva IZ kojeg zastupa predsjednik prof. dr. Ahmed Smajlović, s jedne, i Ismaila Čatovića i Ibrahima Čatovića, sinova Dervišovih iz Mostara, „zastupanih po advokatu Rafaelu

45 Usp. Kasim Hadžić, „Zapažanja o Korkutovom prijevodu Kur'ana”, *Preporod*, br. 4., 15. februar, Sarajevo, 1983., str. 18-19.

46 Isto, str. 18.

Šiljegu iz Mostara”, s druge strane.⁴⁷ Kako se iz Ugovora razumije, Ismail Ćatović i Ibrahim Ćatović su braća umrle Emine, supruge umrlog Besima Korkuta, odnosno Ismail i Ibrahim su šure Besima Korkuta.

U ovom ugovoru se navodi:

Član 1.

Ćatović Ismail i Ćatović Ibrahim ustupaju Starješinstvu sva autorska prava, koja im pripadaju kao zakonskim nasljednicima iza umrle Emine Korkut iz Sarajeva, supruge umrlog Besima Korkuta, vezano za prijevod KUR’ANI KERIMA, prevodioca Besima Korkuta, već ranije štampanog u režiji Orijentalnog instituta u Sarajevu.

Član 2.

Ćatović Ismail i Ćatović Ibrahim su saglasni sa ustupanjem rukopisa prevoda Kur’ana poblizhe opisanog u tački 1 ovog Ugovora, Starješinstvu od strane njihove sestre Emine Korkut komu daju pravo da ovo formira stručnu komisiju⁴⁸ koja će izvršiti jezičku i prevodilačku recenziju rukopisa i otkloniti štamparske i druge greške koje su se pojavile u prva dva izdanja⁴⁹ ili nekom od narednih izdanja, kao i da izdaje i štampa prijevod Kur’ana u potrebnom tiražu i potrebnom broju izdanja.⁵⁰

Obično kompariranje dva izdanja Korkutovog prijevoda Kur’ana – prvog iz 1977. godine (izdanje Orijentalnog instituta) i izdanja od strane Starješinstva IZ u SR BiH, Hrvatskoj i Sloveniji iz 1984 – pokazuje da je zadaća

47 Ugovor sklopljen 7. marta 1984. godine u Sarajevu između Starješinstva IZ u SR BiH, Hrvatskoj i Sloveniji i Ismaila Ćatovića i Ibrahima Ćatovića, zakonskih nasljednika iza umrle Emine Korkut, supruge umrlog Besima Korkuta iz Sarajeva. Ugovor se nalazi u Arhivu IZ u Gazi Husrev-begovoj biblioteci sign. GHB, AIZ, Varia, V-94-4_1984. Zahvaljujem se arhivisti Edinu Lepenici na ustupanju kopije ovog ugovora.

48 Kako smo već rekli, nismo pronašli zvanično imenovanje članova ove komisije koja se spominje u ovom ugovoru. Sredinom novembra 2025. godine kontaktirali smo poštovanog mr. sci. Muharem-ef. Omerdića, zaposlenika u tadašnjem Starješinstvu IZ u SR BiH, Hrvatskoj i Sloveniji. On nam je rekao da su ovu komisiju Starješinstva IZ u SR BiH, Hrvatskoj i Sloveniji sačinjavali: Abdurahman Hukić (1921–1990), Jusuf Ramić (1938–2025) i Kasim Hadžić (1917–1990). Muharem-ef. Omerdić nam je rekao da je u komisiji bilo još nekoliko osoba. U daljnjim istraživanjima potrebno je pronaći dokument o imenovanju ove komisije. Kako smo vidjeli, Kasim Hadžić tvrdi da je komisija osnovana 1981. godine.

49 U Ugovoru se, dakle, kaže: „u prva dva izdanja”. Smatramo da se tim riječima, navedenim u Ugovoru, misli na prvo izdanje Korkutova prijevoda Kur’ana, samostalno od strane Orijentalnog instituta u Sarajevu (1977), dok se pod drugim izdanjem vjerovatno misli na doštampavanje ovog prijevoda koje se iste godine pojavilo u suizdavaštvu Orijentalnog instituta i izdavačke kuće „Otokar Keršovani” (Rijeka, Opatija, 1977).

50 Ovaj ugovor, kako se vidi, sačinjen je tako da daje vrlo povoljne uvjete izdavanja Korkutova prijevoda Kur’ana Starješinstvu IZ u SR BiH, Hrvatskoj i Sloveniji.

spomenute komisije, koja je osnovana 1981. godine, bila u tome da, između ostalog, provede i „demu‘teziliranje” Korkutova prijevoda Kur'ana. Sljedeći primjeri to pokazuju:

U izdanju Orijentalnog instituta (1977. godine) prijevod dijela ajeta 3:7 glasi:

*A tumačenje njihovo [tumačenje manje jasnih redaka Kur'ana] zna samo Allah i oni koji su dobro u nauku upućeni. 'Mi vjerujemo u njih'...*⁵¹

Isti redak Korkutovog prijevoda Kur'ana u izdanju Starješinstva Islamske zajednice iz 1984. godine, preinačen od strane komisije, glasi:

*A tumačenje njihovo zna samo Allah. Oni koji su dobro u nauku upućeni govore: 'Mi vjerujemo u njih'...*⁵²

Jasno se vidi da je u izdanju Starješinstva IZ ova promjena unijeta, ali se ni u podnožnoj bilješci niti na margini ne kaže da je unijeta. Ko ne zna za ove promjene, i ko ih ne provjerava i ne samjerava prema Korkutovom izvorniku iz 1977. godine, može mirne duše zaključiti da se radi o Korkutovom prijevodu. Ali, Korkut ne stoji iza takvog prijevoda.

Iz priloženog se vidi da spomenuta komisija Starješinstva IZ u SR BiH, Hrvatskoj i Sloveniji – koja je prema spomenutom ugovoru dobila neograničeno pravo od Starješinstva IZ kao novog izdavača da mijenja izvornik Korkutova prijevoda Kur'ana (iz prvog izdanja iz 1977. godine) – smatra da „oni koji su dobro u nauku upućeni” ne znaju značenja manje jasnih ajeta!

Polazeći s te pozicije „demu‘teziliranja” Korkutova izvornika, komisija Starješinstva IZ „ispravlja” Korkutov prijevod i nadomješta ga svojim. Daka-ko, kritička proučavanja i izdanja su poznata u naučnim tradicijama. Bez kritike nema napretka nauke. Ali, nažalost, na stranici Korkutova prijevoda iz 1984. godine, gdje se nalazi redak 3:7, ne navodi se da je dat posve drugačiji prijevod od onog koji je Korkut dao u svome izvorniku 1977. godine. Da bi jedno kritičko izdanje bilo potpuno, takve promjene se moraju cjelovito zabilježiti, notirati i obrazložiti zašto je do njih došlo. I ko je odlučio da do njih dođe. Ali, sve to nedostaje.

Drugi primjer interveniranja komisije⁵³ Starješinstva Islamske zajednice u SR BiH, Hrvatskoj i Sloveniji u tekst Korkutova prijevoda Kur'ana nalazi

51 *Kur'an*, preveo Besim Korkut, Orijentalni institut u Sarajevu, Sarajevo, 1977., str. 49.

52 *Prijevod značenja Kur'ana*, preveo Besim Korkut, Starješinstvo Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, Hrvatskoj i Sloveniji, Sarajevo, 1984., str. 58.

53 O ovim intervencijama i promjenama provedenim na Korkutovom izvorniku dosta saznajemo iz teksta Kasima Hadžića „Još neka zapažanja o Korkutovom prevodu Kur'ana”, *Islamska misao*, br. 119, Sarajevo, 1988., str. 34-39. Također vidi: Kasim Hadžić, „Zapažanja o Korkutovom prijevodu Kur'ana”, *Preporod*, br. 300, 15. februar, Sarajevo, 1983., str. 18-19.

se u suri *az-Zuhruf* (43:81). U svome izvorniku, Korkut ovaj redak prevodi ovako:

*Reci: „Nema Milostivi djeteta, ja to prvi velim!”*⁵⁴

Prijevod istog retka (43:81) u izdanju Starješinstva IZ u SR BiH, Hrvatskoj i Sloveniji, glasi:

*Reci: „Kad bi Milostivi imao sina, ja bih se prvi klânjao!”*⁵⁵

Svojim ponuđenim prijevodnim rješenjem Besim Korkut smatra da doslovno značenje ovog retka (43:81) treba shvatiti kao uzvišeni sarkazam, i tako ga i prevesti, u smislu apsolutnog nijekanja. Otuda kod Korkuta stoji:

Reci: „Nema Milostivi djeteta, ja to prvi velim!”

Ali, komisija je od Korkutova prijevoda odustala, dala je svoj prijevod (*Reci: „Kad bi Milostivi imao sina, ja bih se prvi klânjao!”*) i unijela ga kao da je Korkutov. Pritom komisija provedenu promjenu nije notirala niti ju je naznačila u izdanju iz 1984. godine. Ukratko, nije je ni na koji način spomenula kao svoju kritičku preinaku. Ovako se ima shvatiti kao da je to od samog Korkuta!

I neka kasnija izdanja Korkutova prijevoda Kur'ana od strane Islamske zajednice svjedoče o daljnjim revidiranjima i „korigiranjima”. Naprimjer, Korkutov izvornik u prijevodu retka 3:96 glasi:

*Prvi hram sagrađen za ljude jest onaj u Bekki...*⁵⁶

Isti redak (3:96) u El-Kalemovom izdanju Korkutova prijevoda iz 2019. glasi:

*Prvi hram sagrađen za ljude jeste onaj u Mekki...*⁵⁷

Kako se vidi, Bekka (بَكَّة) iz originala Kur'ana promijenjena je u Mekku (مَكَّة) iz tumačenja ili tefsira Kur'ana.

Korkutov izvornik iz 1977. godine doživio je u izdanjima Islamske zajednice, od 1984. godine naovamo, na desetke i desetke izmjena, ali te izmjene nisu provedene na način na koji se to radi u kritičkim izdanjima. Naprotiv, izmjene su unošene u Korkutov prijevod kao da je sam Korkut dao saglasnost za njih. Sve ove izmjene potrebno je proučiti i istražiti. To trebaju kritički obaviti teolozi, orijentalisti, arabisti i književnici. Radovalo bi nas da im ove naše napomene u tom odgovornom poslu budu od neke koristi.

54 Korkutov prijevod Kur'ana, izvornik iz 1977., str. 515.

55 *Prijevod značenja Kur'ana*, 1984., str. 503.

56 Korkutov prijevod Kur'ana, izvornik iz 1977., str. 60.

57 *Usp. Kur'an, originalni tekst s prijevodom Besima Korkuta*, El-Kalem, izdavački centar Rijaseta Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, Predsjedništvo vjerskih poslova Republike Turske i Izdavaštvo Diyanet Vakufa Republike Turske, Sarajevo, 2019., str. 61.

Korkutov prijevod Kur'ana iz 1992. godine u izdanju Komplexa Kralja Fahda u Medini, Saudijska Arabija (Medinsko izdanje)

Godine 1412/1992. u Medini se pojavio *Kur'an s prevodom*, Preveo Besim Korkut. U nekoj vrsti impresuma, na trećoj stranici listajući zdesna nalijevo, stoji:

„Ovaj Mushafi Šerif s prevodom štampan je po nalogu hadimul – haremejni kralja Fahda ibn Abdul – Aziza Ali Sauda kralja Saudijske Arabije”⁵⁸

Na drugoj stranici, listajući zdesna nalijevo, stoji:

„Ovaj Mushafi Šerif s prevodom poklon je od hadimul – haremjni⁵⁹ kralja Fahda ibn Abdul – Aziza Ali Sauda. Vakuf u ime Uzvišenog Allaha. Nije dozvoljena prodaja”⁶⁰

Kako je uopće došlo do ovog saudijskog izdanja Korkutova prijevoda Kur'ana dobre podatke daje Eldin Buljina, koji je 2008. godine na Fakultetu islamskih nauka odbranio diplomski rad pod naslovom „Štamparske greške u prijevodu Kur'ana Besima Korkuta u izdanju Komplexa Hadimil Haremejni Šerifejni Melik Fahd”.⁶¹

Radi dobijanja cjelovitih i pouzdanih informacija, Eldin Buljina je kontaktirao mr. sci. Muharem-ef. Omerdića, koji je 2007. godine (kad je student Buljina s njim obavio intervju) bio šef vjersko-prosvjetne službe Rijasetu Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini i koji je studentu Buljini prenio svoja sjećanja o tome kako je došlo do toga da Islamska zajednica u posljednjim godinama Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije (1990–1992) dadne svoju saglasnost da se prijevod Kur'ana Besima Korkuta objavi u Komplexu Kralja Fahda u Medini. Mr. sci. Muharem-ef. Omerdić je u svojoj detaljnoj i korektnoj izjavi rekao studentu Eldinu Buljini:

Jednoga dana, to je bila 1990. godina, bila je subota, pozvan sam od strane Harisa Silajdžića koji je tada bio šef kabineta Reisul Uleme, sa obavještenjem da je došao predstavnik jedne izdavačke kuće koji bi želio da razgovara o štampanju prijevoda Kur'ana na naš jezik. Došao

58 Navedeno prema trećoj službenoj stranici *Kur'ana s prevodom*, Preveo Besim Korkut, al-Muğamma‘ Ḥādim al-Ḥaramayn aš-Šarīfayn al-Malik Fahd, al-Madīna al-Munawwara, 1412. h.

59 Nažalost, upravo je ovako napisana riječ „haremjni” (a treba da stoji „haremejni”). U samom impresumu nalazi se štamparska pogreška.

60 Ovo je doslovan prijevod arapskog teksta koji stoji na početku druge stranice:

هَذَا الْمُصْحَفُ الشَّرِيفُ وَ تَرْجَمَهُ مَعَانِيهِ
هَدِيَّةً مِنْ خَادِمِ الْحَرَمَيْنِ الشَّرِيفَيْنِ الْمَلِكِ فَيْدِ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ آلِ سَعُودٍ
وَقَفَّ لِلَّهِ تَعَالَى لَا يَجُوزُ بَيْعُهُ

61 Ovaj diplomski rad odbranjen je na Katedri tefsira na Fakultetu islamskih nauka u Sarajevu. Zahvaljujem se prof. dr. Almiru Fatiću koji mi je ustupio ovaj rad na uvid.

sam na taj razgovor. Taj predstavnik je bio Fatih Al-Hasanejn.⁶² Obavio sam razgovor u vezi štampanja prijevoda Kur'ana na naš jezik u Saudijskoj Arabiji u štampariji Kralja Fahda. Ja sam mu dao određene naznake i moja nadanja da će to biti moguće, ali da treba o tome da donese odluku nadležni organ. Već u ponedjeljak smo stupili u kontakt sa El-Kalemom, tačnije sa tadašnjim rukovodiocem ove Kuće prof. Muhamedom Mrahorovićem, kome smo to prenijeli. On je sa svojim nadležnim razgovarao u Mešihatu I. Z., koji su ostavili takvu mogućnost, ali su veoma bili zainteresirani obzirom da je Mešihat vlasnik autorskog prava ovog prijevoda. U našem daljnjem kontaktu sa Al-Hasanejnom, dobili smo informaciju da je moguć neograničen tiraž, čak i na albanskom jeziku, s tim da se traži od vlasnika autorskih prava da prijevod ustupi besplatno. Pripremili smo za sjednicu Rijasetu ovu informaciju o kojoj se i raspravljalo. Donesena je odluka da se u skladu sa ponuđenim uslovima, koje nudi ovaj izdavač iz Saudijske Arabije, može dati da se besplatno štampa ovo izdanje [prijevoda] Kur'ana. Tada je kazano da se mora ispoštovati sve ono što je u postojećoj verziji prijevoda Kur'ana, obzirom da su već vršene određene intervencije od strane jedne komisije kojom je rukovodio rahm. prof. Abdurahman Hukić i donesena je odluka da se pošalje službeni dopis u vezi sa ovim. Traženo je tada [od izdavača u Saudijskoj Arabiji] da se ovaj prijevod uradi na takav način da se štampa i originalni arapski tekst i prijevod Besima Korkuta. Takav dopis je poslan u Saudijsku Arabiju.⁶³

Iz ovih navoda mr. sci. Muharema Omerdića, koje se odnose na aktivnosti iz 1990. godine, vidi se da je Rijaset Islamske zajednice u Socijalističkoj Federativnoj Republici Jugoslaviji donio odluku da se izdavaču u Saudijskoj Arabiji pošalje ono izdanje prijevoda Besima Korkuta koje je Starješinstvo IZ objavilo 1984. godine. To je ono isto izdanje koje je već prošlo „reviziju komisije” kojom je, vjerovatno od 1981. godine, rukovodio Abdurahman Hukić.

Mr. sci. Muharem Omerdić je u intervjuu studentu Eldinu Buljini datom dana 30. oktobra 2007. godine rekao i ovo:

62 Fatih Al-Hasanejn (Fatih Ali Hasanein Muhammed Šerif, 1946–2024), porijeklom iz Sudana, završio je medicinske studije u Beogradu u doba socijalističke Jugoslavije. U vrijeme agresije na Bosnu i Hercegovinu uključio se u prikupljanje humanitarne pomoći za Bosnu i Hercegovinu. Ta pomoć pomogla je u ublažavanju ratnih teškoća.

63 Navedeno prema: Eldin Buljina, *Štamparske greške u prijevodu Kur'ana Besima Korkuta u izdanju Komplexa Hadimil Haremejni Šerifejni Melik Fahd*, Fakultet islamskih nauka, diplomski rad, Sarajevo, 2008., str. 3-4. (Ovaj intervju sa mr. sci. Muharem-ef. Omerdićem student Eldin Buljina je obavio 30. oktobra 2007. godine).

Nismo imali negativan odgovor [iz Saudijske Arabije], s tim da su nam tražili primjerak odgovarajuće verzije [arapskog originala] koji bi mi željeli da bude skeniran i stavljen u ovo izdanje. Rijaset I.Z. je ovlastio prof. Hukića, da na odgovarajući način dođe do nekoliko primjeraka Kur'ana i da jedna komisija odabere tu verziju izdanja [arapskog originala] koju bi poslali u Saudijsku Arabiju. To je urađeno i dogovoreno je da to bude posljednje izdanje od Besima Korkuta i on je predat Fatihu Al-Hasanejnu. U vezi sa ovim nemamo više informacija, obzirom da je već 1992. godine izvršena agresija na Bosnu i Hercegovinu, tako da je štamparija u Medini dalje radila shodno svojim odlukama i nismo imali nikakvih kontakata sa njima niti smo ih šta pitali. Jednoga dana dobili smo prve primjerke i uvidjeli smo da su se ipak vršile korekcije i da se nije uvažio zahtjev da se skenira primjerak koji smo mi nabavili iz Istanbula i poslali ovoj štampariji. Još da napomenem da je u ovoj prepisci dogovoreno da se ovaj primjerak štampa u tiražu od 500 000 primjeraka i da se ukupan tiraž stavi na raspolaganje I.Z. u Bosni i Hercegovini. Također da se odštampa 250 000 primjeraka na albanskom jeziku i da se da na raspolaganje Mešihatu I.Z. u Prištini, zatim Mešihatu I.Z. u Makedoniji i dio preko ova dva Mešihata preda Muftiji albanskom. Takođe je na sjednici Rijasetu I.Z. donesena odluka, s obzirom da je štamparija tražila recenzije za ovo izdanje prijevoda Kur'ana. Odlučeno je da ispred Fakulteta islamskih nauka to [recenzent] bude prof. dr. Jusuf Ramić, ispred El-Kalema prof. Muhamed Mrahorović, a ispred Rijasetu da to [recenzent] budem ja, koji sam bio predstavnik ili kontakt osoba.”⁶⁴

Napokon, ovo Medinsko izdanje Korkutova prijevoda pojavilo se 1412. hidžretske (1992. godine po gregorijanskom kalendaru). Nekada tada, tokom 1992-1993, došli su prvi primjerci Medinskog izdanja Korkutova prijevoda u Bosnu i Hercegovinu. Naprijed smo vidjeli da je mr. sci. Muharem Omerdić ustvrdio: „Jednoga dana dobili smo prve primjerke [Medinskog izdanja] i uvidjeli smo da su se ipak vršile korekcije...”⁶⁵

64 Navedeno prema: E. Buljina, *Štamparske greške...*, str. 4. U uvodnom tekstu, na stranici koja je data nakon dva impresuma koja sadrži ovo Medinsko izdanje, stoji da je ovaj prijevod (to jest njegovo Medinsko izdanje) preveo Besim Korkut, „a pregledala komisija Mešihate islamshe (sic!) zajednice u sastavu: dr. Jusuf Ramić - dekan Fakulteta islamskih nauka u Sarajevu, prof. Muharem Omerdić – vjersko-prosvjetni referent pri Rijasetu islamske zajednice, prof. Muhamed Mrahorović – direktor izdavačke kuće „El-Kalem”. Završnu korekturu je obavio hfz. Jusuf Barčić – student Islamskog univerziteta u Medini.” (Nažalost, i ovdje je umjesto „Mešihata Islamske” napisano pogrešno: „Mešihate islamshe”.)

65 Prema: E. Buljina, *Štamparske greške...*, str. 4.

Postavlja se pitanje: Ko je u Medini vršio ove korekcije u tekstu Korkutova prijevoda (izdanja Starješinstva IZ iz 1984) koji je Rijaset Islamske zajednice uredno poslao u Saudijsku Arabiju? Eldin Buljina je kao ove korektore detektirao tadašnje bosanskohercegovačke studente islamskih nauka u Medini kao one koji su se osjetili pozvanim da interveniraju u tekst izdanja Korkutova prijevoda iz 1984. godine. Eldin Buljina kaže:

Pripremajući se za pisanje ovog rada došao sam na ideju da obavim par razgovora sa tadašnjim studentima, koji su u tom periodu bili u Medini na studijama, da vidim imaju li oni ikakve informacije o štampanju i pripremanju ovog prijevoda za štampanje. Razgovore sam obavio, a oni su me zamolili da ostanu anonimni.⁶⁶

Ko god da je radio na korektorskom finaliziranju Medinskog izdanja Korkutova prijevoda – radilo se o bosanskohercegovačkim studentima teologije u Saudijskoj Arabiji ili o još nekim ljudima – elementarna korektura je loše obavljena, a interveniranja u tekst prijevoda su poseban uteg koji ovaj prijevod u ovom izdanju na desecima mjesta čini gotovo neprohodnim za čitanje.

Nažalost, u jednom radu kao što je ovaj naš, ni izbliza nije moguće pobrojati sve puke i notorne štamparske greške u Medinskom izdanju Korkutova prijevoda niti je, pak, moguće pobrojati sve namjerne preinake i očite promjene, bahato, da ne kažemo rogobatno, umetnute u Korkutov prijevod Kur'ana u izdanje Starješinstva IZ iz 1984. godine, koje je također, nažalost, kako smo vidjeli, od spomenute komisije Starješinstva IZ već pretrpjelo desetke i desetke preinaka.

U krupne štamparske greške ovog Medinskog izdanja Korkutova prijevoda Kur'ana spadaju, naprimjer, ove:

a) „...da Allah učini to *jednom* u srcima njihovim...” – ispravno je: „da Allah učini to *jadom* u srcima njihovim...”⁶⁷

b) „...Allah neće nikome ni trunku *nepravde* učiniti...” – ispravno je: „Allah neće nikome ni trunku *nepravde* učiniti...”⁶⁸

c) „I Lut mu jedini *povjerava!*” – ispravno je: „I Lut mu jedini *povjerova!*”⁶⁹

d) „...ako se ne okanite, kamenovaćemo vas i stići će vas zaista bolna patnja *oko nas*” – ispravno je da umjesto riječi *oko nas* stoji *od nas*.⁷⁰

e) „...i narode *drvene* ćemo sakupiti,” – ispravno je: „...i narode *drevne* ćemo sakupiti.”⁷¹

66 Isto, str. 2, bilj. 3.

67 *Ali 'Imrān*, 3:156; Medinsko izdanje Kur'ana s prevodom, preveo Besim Korkut, str. 70 (u citiranju dalje koristićemo sintagmu: Medinsko izdanje).

68 *An-Nisā'*, 4:40; Medinsko izdanje, str. 85.

69 *Al-'Ankabūt*, 29:26; Medinsko izdanje, str. 399.

70 *Yā Sīn*, 36:18; Medinsko izdanje, str. 441.

71 *Al-Mursalāt*, 77:38; Medinsko izdanje, str. 581.

Ovakvih štamparskih grešaka ima još na desetke, mnoge je marljivo pobrojao Eldin Buljina. Međutim, ovo Medinsko izdanje sadrži i namjerne, rekli bismo bahate promjene teksta kako Korkutova izvornika iz izdanja Orijentalnog instituta 1977. tako i izdanja Starješinstva IZ iz 1984. godine. Ovom prilikom ćemo, posve prigodno, spomenuti samo neka mjesta u Medinskom izdanju, ili neke intervencije u tekstu tog Korkutova prijevoda, a da se za razloge takvih intervencija nisu dala nikakva objašnjenja na dotičnim stranicama, čak ni to da je došlo do njih. Jednostavno, nema nikakvog spomena da se išta u prijevodu mijenjalo, tako da bi neupućeni mogli pomisliti da je sam Korkut htio da njegov prijevod bude takav i da tako glasi!

Istaknut primjer je promjena štagme „Sveti hram” u „Časni Hram”. Naime, *al-Masğid al-Ḥarām* (المَسْجِدُ الْحَرَامُ), ili „Sveti hram”, spominje se na nekoliko mjesta u Kur'anu, naprimjer u 2:144, 2:149, 2:150, 2:191, 2:217, 5:2, 8:34 i tako dalje. Korkutov izvornik objavljen u Orijentalnom institutu 1977. godine za *al-Masğid al-Ḥarām* prevalentno daje jedan svoj prijevod: *Sveti hram*. Ni izdanje Starješinstva IZ iz 1984. godine nije mijenjalo ovu Korkutovu štagmu iz izdanja Orijentalnog instituta (1977), i tamo stoji *Sveti hram*. Međutim, Medinsko izdanje iz 1992. godine donosi, bez ikakva objašnjenja, promjenu koja glasi *Časni hram*.⁷²

Ovdje se može samo nagađati šta je navelo bosanskohercegovačke studente u Medini da lijepu Korkutovu štagmu *Sveti hram* preinačuju u *Časni hram*. Možda su studenti redaktori smatrali da su sveto i svetost u Kur'anu (i islamu) rezervirani samo za Allaha, naime za Boga. I ni za šta drugo! Naravno, islam je svetom i svetostima u vjeri posvetio veliku pažnju. Sveto je u islamu prikazano na disperziran način. Nemoguće je islam zamisliti bez mnogih svetih knjiga, svetih značenja, svetih sadržaja, svetih vremena, svetih dolina.

Nekada su, pak, redaktori Medinskog izdanja skraćivali ajete iz Korkutova izvornika (OI), kao i iz izdanja Starješinstva IZ, naprimjer, prijevod 2. ajeta sure *Fāṭir*:

*Milost koju Allah podari ljudima niko ne može uskratiti, a ono što On uskrati niko ne može, poslije Njega, dati; On je silan i mudar.*⁷³ – u Medinskom izdanju je skraćen, i zapravo okljaštren, i glasi ovako: *Milost koju Allah podari ljudima niko ne može, poslije Njega, dati; On je silan i mudar.*⁷⁴

72 Zanimljivo je da je u Medinskom izdanju ostala štagma *Sveti hram* u retku 2:150.

73 Korkutov izvornik (OI), str. 445. Također, izdanje Starješinstva IZ iz 1984. zadržava isti prijevod.

74 Medinsko izdanje, str. 434.

* Upravo pred sami odlazak u štampu ovog broja Anala GHB, gospodin Edin Lepenica, arhivist u Gazi Husrev-begovoj biblioteci, pronašao je imena Komisije Starješinstva Islamske zajednice koja je pregledala prijevod Kur'ana od Besima Korkuta. Komisiju su sačinjavali: H. Abdurrahman Hukić, direktor GHB biblioteke; 2. H. hfz. Ibrahim

Završna napomena

Privodeći ovaj naš rad kraju, napominjemo da smo iz ovih primjera vidjeli da je Korkutov izvornik (izdanje iz 1977), nažalost, prošao kroz slične ili iste stupice sudbine kroz koje je prošao i Pandža – Čauševićev prijevod u izdanju zagrebačke Stvarnosti iz 1969. godine. Mijenjan je, preinačavan, na mnogim mjestima okljašten. U izdanjima koja smo mi ovdje dijelom predstavili, i iz kojih smo naveli dovoljan broj primjera koji govore o promjenama i intervencijama, na odnosnim stranicama konsultiranih prijevoda nema nikakvih validnih i suvislih podataka šta je promijenjeno. Do podataka o tim intervencijama i preinakama mora se doći strpljivim kompariranjima kasnijih izdanja, počevši od 1984. godine i izdanja nakon 1992. godine, s Korkutovim izvornikom iz 1977. godine.

Kao što smo vidjeli, profesor Kasim Hadžić je jedini član komisije Starješinstva IZ koji je o tim intervencijama javno i detaljno progovorio u *Preporodu* (1983) i u *Islamskoj misli* (1988). Ali, da su intervencije Kasima Hadžića, profesora koji je ostao u lijepim sjećanjima po svojoj pedantnosti, bile objavljene u samom prijevodu i na njegovim stranicama, kao i u vidljivoj vezi s ajetima kojih se tiču, te intervencije bi tek tada bile u funkciji jednog kritičkog izdanja. Međutim, to nije bio slučaj. Ovako, u formi u kojoj su intervencije realizirane, one su postale integralni dio Korkutova prijevodnog teksta, premda s Korkutom, autorom prijevoda, nemaju nikakve veze.

Posve na kraju recimo i to da svi ovi primjeri jesu i primjeri naše vlastite nebrige oko naših prijevoda Kur'ana. Ovi primjeri svjedoče kako je naša briga o našoj knjiškoj vjerskoj i knjiškoj islamskoj baštini, pa i kulturnom nasljeđu naših prijevoda Kur'ana, spala na niske grane.

Prevoditelji Pandža – Čaušević i Besim Korkut, ili drugi prevoditelji Kur'ana u nas i u svijetu, zaslužili su našu pažnju. Teško je pomiriti se s uvjerenjem da ova izdanja o kojima smo ovdje govorili pokazuju naš nehaj prema našoj književnosti prijevoda Kur'ana.

Trebinjac, profesor Isl. Teol. fakulteta; 3. H. hfz. Kamil Silajdžić, imam Gazi Husrevbegove džamije i mudževvid (profesor kiraeta GHB medrese); 4. Kasim Hadžić, profesor GHB medrese (u p.); 5. Dr. Jusuf Ramić, profesor Isl. Teol. fakulteta; 6. Mesud Hafizović, profesor Isl. Teol. fakulteta; 7. H. hfz. Halid Hadžimulić, imam i hatib Careve džamije i bibliotekar GHB biblioteke.

Komisija je djelovala u periodu od 11. decembra 1981. do 29. aprila 1982. godine. (GHB, AIZ, Zbirka varia "Besim Korkut", arhivska građa Komisije za korekturu prevoda Kur'ana od rahmetli profesora Besima Korkuta (arhivske kutije br. 5 i 6), 1981-82). Zahvaljujem se gospodinu Edinu Lepenici.

Izvori i literatura

- Buljina, Eldin, *Štamparske greške u prijevodu Kur'ana Besima Korkuta u izdanju Komplexa Hadimil Haremejni Šerifejni Melik Fahd*, Fakultet islamskih nauka, diplomski rad, Sarajevo, 2008.
- Dobrača, Kasim, „Besim-efendija Korkut (kratak osvrt na život i rad)”, *Glasnik VIS-a*, XXXIX, br. 1, Sarajevo, 1976., str. 68-77.
- Đozo, Husein, „Kur'an Časni”, *Glasnik VIS-a*, XXXIII, br. 1-2, Sarajevo, 1970., str. 3-7.
- Grozđanić, Sulejman, „In memoriam: Prof. Besim Korkut (1904-1975)”, *Pri-lozi za orijentalnu filologiju*, XXV/1975, Sarajevo, 1976., str. 6-8.
- G[rozđanić], S[ulejman], „Pogovor, Prevod Kur'ana”, u: *Kur'an*, preveo Besim Korkut, Orijentalni institut, Sarajevo, 1977., str. 707-711.
- Hadžić, Kasim, „Zapažanja o Korkutovom prijevodu Kur'ana”, *Preporod*, br. 300, 15. februar, Sarajevo, 1983., str. 18-19.
- Hadžić, Kasim, „Još neka zapažanja o Korkutovom prevodu Kur'ana”, *Islamska misao*, br. 119., Sarajevo, 1988., str. 34-39.
- Karić, Enes, „Zamahšerijev komentar Kur'ana – glavna determinanta Korkutova prijevoda”, *Anali Gazi Husrev-begove biblioteke*, XV-XVI, Sarajevo, 1990., str. 59-70.
- Karić, Enes, *Hermeneutika Kur'ana*, Biblioteka Filozofska istraživanja, Hrvatsko filozofsko društvo, Zagreb, 1990.
- Korkut, Besim, „Kur'an Časni”, *Glasnik VIS-a*, XXXII, br. 11-12, Sarajevo, 1969., str. 487-496.
- Kur'an*, preveo Besim Korkut, Orijentalni institut, Sarajevo, 1977.
- Kur'an s prevodom*, Preveo Besim Korkut, al-Muğammaḥ Ḥādim al-Ḥaramayn aš-Šarīfayn al-Malik Fahd, al-Madīna al-Munawwara, 1412. h.
- Kur'an, originalni tekst s prijevodom Besima Korkuta*, El-Kalem, izdavački centar Rijaseta Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, Predsjedništvo vjerskih poslova Republike Turske i Izdavaštvo Diyanet Vakufa Republike Turske, Sarajevo, 2019.
- Neimarlija, Hilmo, „‘Misaono-moralne propovijedi’ jednog napisa o Kur'anu”, *Preporod*, br. 19-20 (170-171), Sarajevo, 1977., str. 9.
- Prijevod značenja Kur'ana*, preveo Besim Korkut, Starješinstvo Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, Hrvatskoj i Sloveniji, Sarajevo, 1984.
- Ugovor sklopljen 7. marta 1984. godine u Sarajevu između Starješinstva IZ u SR BiH, Hrvatskoj i Sloveniji i Ismaila Čatovića i Ibrahima Čatovića, zakonskih nasljednika iza umrle Emine Korkut, supruge umrlog Besima Korkuta iz Sarajeva. Gazi Husrev-begova biblioteka, Arhiv Islamske zajednice, SIGNATURA: GHB, AIZ, Varia, V-94-4_1984.

First Editions of Besim Korkut's Translation of the Qur'an

Abstract

This paper is written in the memory of Besim Korkut (1904-1975) on the fiftieth anniversary of his death. It focuses on the documents surrounding three editions of his translation of the Qur'an from 1977 to 1992 by three different publishers. The paper first zooms in on the context and process behind Korkut's translation of the Qur'an in socialist Yugoslavia from 1965 to 1975: the search for the publisher, as well as the reviewers of the work. The main body of the article, then, focuses on the changes in the translation published by the Council of Elders of the Islamic Community (1984), as well as the edition by the King Fahd Complex in Medina in 1992. The article is based on published testimonies of Besim Korkut and his contemporaries Kasim Dobrača (1910-1979) and Husein Đozo (1912-1982), and thus its main aim is to commemorate Korkut's death and remind the readership of the significance of his work. It also briefly refers to some other editions of Korkut's translation.

Keywords: the translation of the Qur'an, Besim Korkut, Oriental Institute, Islamic Community, The Council of Elders, Pandža, Čaušević, the King Fahd Complex.